

Kuvvet ve Mücadele Teorisine Göre Mezopotamya'da Devletin Ortaya Çıkışı

The Emergence of The State in Mesopotamia According to The Force and Struggle Theory

Serhat DÜVENÇİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Siyaset ve Sosyal Bilimler ABD
serhatduvenci@gmail.com

Makale Başvuru Tarihi: 17.04.2018

Makale Kabul Tarihi: 26.04.2018

ÖZET

Anahtar

Kelimeler:

Devlet

Mezopotamya

Devletin Doğuşu

Kuvvet ve

Mücadele

"Kuvvet ve Mücadele Teorisine Göre Mezopotamya'da Devletin Ortaya çıkışı" isimli bu çalışmada ilk olarak bu teorinin ne olduğu açıklanmaktadır. İnsanlık tarihinde düşünceleri ile yer edinmiş öncü isimlerin söylemlerinden faydalanılarak teorik olarak "kuvvet ve mücadele" kavramları izah edilmektedir. Özellikle Franz Oppenheimer'in bu düşüncenin en önemli savunucusu olduğu ve kısaca tarihin başlangıcından beri güçlü olanın kurallarının geçerli olduğunu savunan bu düşüncenin etkisi bütün dünya üzerinde hâkimdir. Doğada sürü hâlinde yaşayan hayvanların ya da bir ormanda güçlü olan ağacın ayakta kalmasının temelinde yatan sebeplerin aynı şekilde insan hayatında da etkili olduğunu ve devlet kavramının da bu temeller üzerine ortaya çıktığını savunan "kuvvet ve mücadele teorisi"nin etkisi, Mezopotamya'da da kendisini göstermiştir. Çobanların ve çiftçilerin yaşadığı bilinen ve dünyanın en eski yerleşim alanlarından birisi olan Mezopotamya'da da ilk devletin ortaya çıkışı bu teorinin ifade ettiği düşüncelerle örtüşmektedir. Kaynaklara bakıldığında çobanların çiftçilere karşı kuvvet ve mücadele ile üstünlük kurması ile başlayan devlet düşüncesinin ortaya çıkışı, çobanların çiftçiler olmadan yaşayamayacaklarını anlamalarıyla temel formunu kazanmıştır. İlerleyen süreç ile çobanların kurdukları bu sistemi korumak ve kendi kontrolü altındaki insanları bir arada tutabilmek için zamanla diğer topluluklara da baskı kurması ile devlet tamamen meydana gelmiştir. Kısaca kendi refahı ve menfaati için güç kullanarak zafer elde eden çobanların çiftçilere karşı uyguladıkları kuvvet ve mücadele Mezopotamya'da devlet fikrini ortaya çıkartmıştır. Bu çalışmada da bilimsel temellerle kuvvet ve mücadelenin Mezopotamya'daki etkisi araştırılmış ve araştırma sonucunda bölgede güçlü olanın hakim olduğu ilkel devletlerin ortaya çıkışı anlatılmıştır.

ABSTRACT

Keywords:

State

Mesopotamia

The Emergence of
States

Power and Struggle

In this study titled "The Emergence of The State in Mesopotamia According to The Force and Struggle Theory", firstly, the theory is explained. The concepts of "Power and Struggle" are explained theoretically by referring to the discourses of leading figures who have taken place with their thoughts in human history. In particular, Franz Oppenheimer is the greatest advocate of this thought, and the influence of this thought, which in short argues that the rules of the powerful prevail since the beginning of history, is dominant over the entire world. The impact of the "theory of power and struggle", which argues that the same reasons underlying the survival of animals living in flocks in nature, or a tree that is strong in a forest, are also influential in human life and that the concept of the State also emerges on these bases, also demonstrates itself in Mesopotamia. The emergence of the first state in Mesopotamia overlaps with the thought expressed by this theory. Given the sources, the emergence of the idea of the state, which started with the shepherds' superiority against the farmers by use of power and struggle, gained its basic form when the shepherds understood that they were not able to live without farmers. In the course of the process, the state has come to a full completion with the shepherds' exercising power over other communities over time to keep people under their control together. In short, the power and the struggle exercised by the shepherds who gained a victory over the farmers by using power and struggle for their own welfare and benefit, brought forth the idea of the state in Mesopotamia. In this study, the impact of power and struggle on Mesopotamia was investigated on a scientific basis, and the emergence of primitive states in which the strongest prevailed in the region was explained as the result of the study.

1. GİRİŞ

Devletin kökenine dair ortaya konulmuş kuvvet ve mücadele teorisi ve bu teoriyi savunan düşünürler ele alındıktan sonra ilk devletleri ortaya çıkaran etmenler bu araştırmada incelenecektir. Bu etmenler devletin kökenine dair ileri sürülen kuvvet ve mücadele teorisine göre değerlendirilecektir. Bu konunun seçilmesindeki sebep devletin kökenine dair kuvvet ve mücadele teorisini yorumlamak, bilimsel gerçeklerle örtüşen yanlarını tespit etmektir.

Devletin kökenine dair ortaya konulan teoriler arasından kuvvet ve mücadele teorisi seçilerek teorinin açıklamasını yapmak ve bu teoriyle ilgili bilimsel verileri bir potada eriterek konuya yeni bir bakış açısı getirecek bir yoruma ulaşmak bu araştırmanın amacıdır.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda sistemli ve kapsamlı olarak yazarların ve düşünürlerin fikirleri ele alınarak incelenmemiştir. Bu çalışmada bu eksikliği gidererek konu ile ilgili fikir belirtmiş her yazar ve düşünür belli bir sistematik içerisinde ele alınarak konuya açıklık getirilecek ve bunu bilim dünyasının hizmetine sunacak bir çalışma ortaya koyulacaktır. Devlet konusu, çok çalışılmış bir alan olmakla birlikte devlet teorisi içerisinde çalışılmamış, göz ardı edilmiş bir alan doldurulacaktır.

Bu çalışmada, devletin ortaya çıkışını güç esasına göre açıklayan kuvvet ve mücadele teorisi açıklandıktan sonra Thrasymakhos, Polybios, Seneca, İbn-i Haldun, Vida, Bossuet, Montesquieu, Duguit ve Oppenheimer gibi devletin ortaya çıkışını kuvvet ve mücadele teorisine dayandıran düşünürlerin konu hakkındaki fikirlerine yer verilecektir.

Devleti ortaya çıkaran faktörler arasında en gerçekçi yaklaşım kuvvet ve mücadele teorisidir. Devlet toplumda iş bölümü olgusunun ortaya çıkıp toplumsal farklılaşma ile birlikte farklılaşan kesimler arasındaki mücadelenin sonucunda kazananların kaybedenler üzerindeki baskısının bir sonucu olarak ve bu baskının zaman içerisinde meşru hâle gelip sorgulanmamaya başlaması ile birlikte ortaya çıkmıştır. Ancak her teorinin doğru yanları olmakla birlikte çözüme ulaşmayan eksik yanlarının da olduğu unutulmamalıdır.

Tarihte bilinen ilk devletler Mezopotamya bölgesinde çiftçiler ile çobanlar arasındaki mücadelenin sonucunda yani kuvvet ve mücadele teorisini kanıtlar nitelikte doğmuştur. Çobanlar temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yerleşik hayat süren çiftçilerin yaşadıkları bölgelere yağmalama girişimiyle çeşitli saldırılarda bulunmuşlardır. Bu saldırılar sonucunda ortaya çıkan mücadeleyi çiftçiler kazansaydı toplumsal yapıda bir değişiklik meydana gelmezdi. Ancak çobanların kazanması ile birlikte çiftçiler çobanların egemenliği altına girmişlerdir. Çobanların otoritesi birkaç kuşak sonra sorgulanmamaya başlanmıştır. İşte ilk devletler bu şekilde ortaya çıkmıştır. Tarihte ilk devletin nasıl kurulduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşler arasında devlet düşüncesinin bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapılarındaki gelişmelerden ve değişimlerden doğduğunu savunan görüşler ve kuvvet ve mücadele teorisine dayanan düşünceler yer almaktadır. Bu düşüncelerin haricinde devletin temelinde dini inançların ve düşüncelerin olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır.

Devletlerin ortaya çıkışı hakkında ileri sürülen bazı teoriler şu şekildedir:

Aile Teorisi: Bu teoriye göre devlet gücünü, ataerkil toplumlardaki aile reisinden babadan almaktadır. Babanın otoritesi zamanla yerini kralın otoritesine bırakmıştır. Babaya nasıl itaat ediliyorsa krala da aynı şekilde itaat edilmektedir (Gözler, 2013: 44).

Biyolojik Teori (Organizmacı Teori): Bu teoriye göre devlet yaşayan bir organizmadır. Devlet de diğer canlılar gibi kendiliğinden meydana gelir, büyür, gelişir ve ölür. Devlet insan doğasının gelişmesinin sonucunda ortaya çıkmıştır. İnsan nasıl organlardan meydana gelmişse devlet de birtakım organların bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Kan dolaşımı, devletteki mal ve para dolaşımına; damarlar, kara, hava ve deniz yollarına; akyuvarlar, jandarma ve polise; sınırlar haberleşme ve iletişim araçlarına; beyin hükümete benzetilir (Gözler, 2011: 387).

Kuvvet ve Mücadele Teorisi: Bu teoriye göre devlet, güçlüler ile zayıflar arasında ortaya çıkan kuvvet kullanımı ve bir mücadelenin sonucunda doğmuştur. Devlet, güçlülerin zayıflar üzerinde zorla kurdukları bir baskı aracıdır. Hukuk da bu baskı ve sömürü düzenini sürdürmek ve her türlü başkaldırının önüne geçebilmek için konulmuş kurallar bütünüdür (Gözler, 2009: 32).

Ekonomik Teori: Devlet ekonominin sosyal ve siyasal alana hâkim olması neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu teorinin en önemli düşünürü Karl Marx'a göre dünya ekonomik çıkarlar tarafından yönetilir. Marx'a göre sosyal kurumlar arasında alt yapı ve üst yapı ayrımı vardır. Alt yapı, üst yapının oluşturucusudur. Üst yapı, alt yapının

görünümleridir. Alt yapı, geçim veya üretim biçimlerini temsil etmektedir. Siyaset, ahlak, din, hukuk kültür, sanat üst yapıyı temsil eder. Her dönemin kendine özgü üretim ilişkileri ve bunun oluşturduğu hukuk, ahlak, kültür vs. unsurları mevcuttur. Devlet de diğer üst yapı unsurları gibi ekonomik ilişkiler tarafından oluşturulur (Gözler, 2013: 45-46).

Marksist teoride sınıf mücadelesi önemli bir kavramdır. Tarih boyunca üretim araçlarını elinde tutan sınıf ile bunlara sahip olmayan sınıf arasında bir mücadele olmuştur. Üretim araçlarına sahip olan egemen sınıfın bu iktidarını sürdürebilmesi için zora başvurusu gerekir. Zor kullanma için gerekli olan teşkilatlanma ise devlettir. Feodal sistemin ardından toprak sahiplerinin gücü, burjuvaya geçmiştir. Kapitalist üretim biçiminde burjuva egemen sınıf olarak proletaryayı sömürmek için devlete ihtiyaç duyar. Devlet, egemen burjuva sınıfının icra komitesidir (Gözler, 2009: 35).

Devletin Kaynağını İnsan Aklına ve İradesine Dayandıran Teori (Sosyal Sözleşme Teorisi): İnsanlar devlet oluşumundan önce “doğa durumu” denilen bir dönemde yaşamaktaydılar. İnsanlar bu doğa durumunda yaşarken çeşitli nedenlerle bu dönemden çıkmaya kendi akıl ve iradeleriyle karar verdiler. İnsanlar bu dönemden çıkmak için aralarında bir anlaşma yaptılar. İşte devletin kökeninde yatan bu anlaşma, toplumsal sözleşmedir. Dolayısıyla devlet, insan aklının ve iradesinin bir ürünüdür (Gözler, 2013: 47).

Bu teorilerin arasından “kuvvet ve mücadele” teorisi araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Mezopotamya bölgesinde ortaya çıkan devlet ve devlet anlayışının bu teori ile olan alakası ve bu teorinin bölgedeki etkisinin tespit edilmesi araştırmanın esas problemidir. Bu teoriyi destekleyen düşünürlerin fikirleri ve bu teorinin esaslarının neler olduğu aşağıda izah edilmektedir.

2. KUVVET VE MÜCADELE TEORİSİ

Kuvvet ve mücadele teorisi, devletin ortaya çıkışını, insanlar arasındaki mücadeleye, güçlü olanın zayıflara dayattığı yetke ve güce, zor ve baskı yoluyla kabul ettirdiği düzene dayandırır. Bu durumda devletin ortaya çıkışının güçlülerin zayıfları sömürmek ve istediklerini yaparak kendi çıkarlarını korumak fikrinden yola çıkarak oluştuğunu söyleyebiliriz (Okandan, 1976: 37-38). Devletin ortaya çıkış sürecinin ilk aşamasını güç kullanımı oluşturmaktadır.

Tarihte bilinen ilk devletlerin ortaya çıkışında kuvvet ve mücadele faktörü önemli bir etkiye sahiptir. Bu teori birçok düşünür tarafından dile getirilmiştir. Franz Oppenheimer, bugün en etkili ve akla en yakın güç ve mücadele teorisini ortaya koyan düşünürdür (Daver, 1968: 175).

Oppenheimer’a göre devlet kavramının ortaya çıkışında ilkel dönemlerde yaşayan zafer kazanmış bir insan topluluğunun mağlup ettikleri topluluk üzerindeki otoritesini bir düzene koymak ve bu kurulan düzeni içeriden ya da dışarıdan gelebilecek tehditlere ve saldırılara karşı korumak gayesi vardır. Bu amaçla devlet kavramını kısaca “kazanmaların mağlup edilen topluluğa karşı zor ve baskı yoluyla kabul ettirdikleri toplumsal kurumdur” şeklinde açıklayabiliriz. Burada kurulan düzenin asıl maksadı ise kaybedenlerin ekonomik, sosyal ve bedenen sömürülmesidir. Bilinen ilk ilkel devletler bu şekilde doğmuştur (Oppenheimer, 1997: 43). İlk ilkel devletlerin kuruluşu ve kuruluşunun hemen ardından gelen gelişim süreçleri de sömürü düzeni etrafında şekillenmiştir.

İnsanlığın başlangıcından itibaren kuvvet kullanımı ve mücadele devlet kavramının ortaya çıkışında en önemli yapı taşlarından olmuştur. Tarihte gerçekleşen savaşların, fetihlerin ve istilaların bir sonucu olarak bazı devletlerin kurulduğu hatta ilk ilkel devletler öncesi dönemde bazı çiftçi ve çoban grupları arasındaki savaşların ve mücadelelerin bir sonucu olarak çobanların çiftçilerin ürünlerini yağmaladıkları, onlar üzerinde otorite kurdukları yapılan çalışmalar ile birlikte açığa çıkmıştır (Gözler, 2009: 33). Çobanların çiftçiler ile olan mücadelesi ve bu mücadele sonucunda ortaya çıkan yeni toplumsal düzen devletleşmeyi de beraberinde getirmiştir.

İlk devletlerin oluşmasında etkisinin önemli olduğu bilinen “kuvvet ve mücadele teorisi”ni savunan düşünürler ve bu teori hakkındaki düşünceleri ise şu şekildedir:

2.1. Thrasymakhos

Fikirlerine Platon’un Devlet adlı çalışmasında yer verilen Thrasymakhos’un devletin kökeni hakkındaki düşüncelerini kuvvet ve mücadele teorisine dayandırdığı bilinmektedir. Thrasymakhos’a göre devlet, yönetimdeki söz sahibi olan güçlülerin kendi koydukları yasaları kullanarak çıkarlarını korumak ve geliştirmek maksadıyla kullandığı bir mekanizmadır. Thrasymakhos bu düşüncesini şu şekilde belirtmektedir:

"Doğruluk güçlüünün işine gelendir. Her toplumda yönetim kimdeyse güçlü odur. Her yönetim, kanunlarını işine geldiği gibi koyar. Demokratlık demokratiğe uygun kanunlar, zorbalık zorbalığa uygun kanunlar, ötekiler de öyle. Bu kanunları koyarken kendi işine gelen şeylerin yönetilenler için de doğru olduğunu söylerler; kendi işlerine gelenden ayrılanları da kanuna doğruluğa aykırı diye cezalandırırlar. Doğruluk her yerde birdir: Yönetenin işine gelendir. Güç de yönetende olduğuna göre doğruluk güçlüünün işine gelendir" (Platon, 2017: 17-18).

Devlet, güçlülerin çıkarlarına hizmet etmesi için güçlüler tarafından kurulmuş ve güçsüzlere zorla kabul ettirilmiş bir yapıdır. Devleti kuran güçlüler yöneticilerdir ve yasaları yapanlar da bu mekanizmada güç durumundadır. Güçlüler bu şekilde kendi çıkarlarını koruma, güçlendirme ve devam ettirme amaçlarını gerçekleştirebilmişlerdir.

2.2. Polybios

M.Ö. 204-120 yılları arasında yaşamış Yunan düşünür ve tarihçi Polybios devletin doğuşunu kuvvet ve mücadele teorisine dayandırmıştır. Polybios ilk anayasanın nasıl yapıldığı sorusuna cevap ararken toplumsal yapının nasıl ortaya çıktığı ve sonrasında ise devletin nasıl doğduğunu da cevaplamaya çalışmıştır. Bu cevapları ararken ilk anayasanın nasıl ortaya çıktığını anlatmak için bir varsayımdan yola çıkmıştır. Polybios; sel, kuraklık, çeşitli hastalıklar ve felaketler gibi olumsuzluklar sebebiyle dünya üzerinde çok az sayıda insanın hayatta kaldığını varsayar. Polybios, bu az sayıda insanın hayatta kaldıktan sonra ise hayvanlar gibi sürü hâlinde yaşadığını düşünür. Ancak ilerleyen zamanlarda çeşitli zayıflıklardan kurtulmak için ve insanların kendi kendilerine yetememelerinden dolayı ayrı gruplar hâlinde yaşayan insanlar bir araya gelerek bir toplumsal yapı meydana getirirler. Toplumsal yapının bu şekilde oluşmasının ardından ortaya çıkan yeni problemleri ortadan kaldırmak için devletin doğuşu da şu şekilde gerçekleşmiştir (Şenel, 2017: 209):

"Yine tıpkı hayvanlarda olduğu gibi bir insan sürüsünün de yürekçe daha zengin ve bedence daha güçlü olanlar tarafından yönetilmesi, güdülmesi beklenir. Öküz, keçi, horoz gibi akil yürütme yetisine sahip olmayan hayvanlarda da görüleceği gibi önderlik en güçlü olandadır ve doğanın gerçek öğretisi budur."

Polybios, devletin doğuşunu kuvvet ve mücadele teorisine dayandırmış ve verdiği örneklerle de bu durumu açıklamıştır (Şenel, 2017: 209). Düşünürü göre güçlü olan hükmetmesi gerektir. Hükmeden ise yöneticidir ve bu durum doğa yasalarına uygundur. Devletin ortaya çıkışını güçlü olanın hükmetmesinde ve gücü elinde bulundurmasında aramak gerekir.

2.3. Lucius Annaeus Seneca

M.Ö. 4 ve M.S. 65 yılları arasında yaşamış olan ünlü Romalı düşünür ve devlet adamı Lucius Annaeus Seneca da devletin kökeni hakkındaki düşüncelerini kuvvet ve mücadele teorisine dayandırarak açıklamıştır. Lucius Annaeus Seneca'ya göre insanlar devlet öncesi yaşantılarında doğa durumunda birbirleriyle eşit bir hâlde mutlu, huzurlu ve temiz duygulu bir hayat sürmüşlerdir. Bu dönemde insanlar mülkiyetten ve sahip olmaktan bihaberdirler. İnsanlar toplumsal hayatın düzenlenmesi ve belli bir düzen oluşturulması için onlara emir veren kişilere ve çeşitli kanunlara yani devletlere ihtiyaç duymamışlardır. Kendi aralarındaki en akli selim ve en zeki olan kişinin yol göstericiliğine kendi istekleri ile uymuşlardır. Bu akli selim ve zeki insanlar ise bu durumu kendi çıkarları doğrultusunda kötüye kullanmamışlardır. Ancak insanlar mülkiyet ve sahip olma düşünceleri ile tanıştıktan sonra durum değişmiştir. İnsanların birbirleri ile eşit, mutlu ve huzurlu hayatları artık geçmişte kalmıştır. Toplumda çeşitli zanaatların ilerlemesi ve belli bir nitelik kazanması sonrasında ise insanlar lüks yaşama isteği duymuşlar ve buna bağlı olarak bir ahlaki çöküntü amansız bir hastalık gibi yayılmıştır. Devam eden zaman içerisinde de insanların otorite sahibi olma ve başkalarını zorla ve şiddet yoluyla kontrol altına alma çabalarının bir sonucu olarak toplumsal yaşamın uyum içerisinde sürdürülebilmesi, insanların hayatlarını mutlu, huzurlu ve eşitlik içerisinde devam ettirebilmesi imkansız hale gelmiştir. İnsanların birbirlerine karşı acımasız ve zalimce davranışlarının önüne geçmek için çeşitli kurallar ile birlikte bir siyasi sisteme ihtiyaç duyulmuştur. Devlet yapısı da bu şekilde ortaya çıkmıştır (Şenel, 2017: 218-219). Seneca'ya göre devletin ortaya çıkışını toplumlarda ortaya çıkan, gelişip büyüyen baskı ve şiddet kullanma duygusunda bulmak mümkündür. Toplumsal hayatın zaman içerisinde değişime uğraması sonucunda insan davranışları da bir değişim geçirmiştir. Toplum içerisinde ortaya çıkan baskı ve şiddet kullanımı, insanların güç vasıtasıyla diğer insanları otoriteleri altına almaları devletin ortaya çıkışı ile sonuçlanmıştır.

2.4. İbn-i Haldun

1332 ve 1406 yılları arasında yaşamış olan İslam düşünürlerinden İbn-i Haldun, düşüncelerini, kuvvet ve mücadele teorisine dayandırarak devlet düşüncesinin kökenini izah etmiştir. Devleti insanın doğal bir yükselme aşaması olarak düşünen İbn-i Haldun; insanların hayatta kalabilmelerinin, yiyecek ve içecek gibi gündelik hayati ihtiyaçlarını karşılayabilmelerinin ancak bir araya gelerek birbirleri arasındaki karşılıklı dayanışma ve yardımlaşma ile birlikte mümkün olabileceğini ifade etmiştir. İnsanlar bu sebeplerden ötürü bir araya gelerek yaşamaya başladıklarında ise ortaya çıkan zorunlu durumlar; insanları aralarında iş birliği yapmaya, karşılıklı yardımlaşmaya ve çeşitli iş ilişkileri kurmaya itmiştir. Böylece insanlar ihtiyaçlarını karşılıklı bir dayanışma ile sağlamaya çalışmışlardır. Bu süreçte haksızlığa ve kötülüğe maruz kalan insanlar, bu durumlara duydukları öfkeyle ve içgüdülerinde bulunan saldırma duygusu ile karşılık vermişlerdir. Bu durum ölümle sonuçlanabilecek kadar ciddi kavgaların ve karışıklıkların çıkması sonucunu doğurmuştur. Bu ise insanların kargaşa içine düşmesine neden olmuş ve bu durum insanları birbirlerini yok etmeye kadar götürerek ciddi sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Oysaki insanlar Allah'ın özellikle koruyup kollamak isteği mahluklardır. Bu koruma durumu dünyada egemen bir güç olmadıkça ve bu güç ile insanlara liderlik edilmedikçe mümkün değildir. İşte bu sebep ile insanlar başlarında bir koruyucu güce, bir otoriteye ihtiyaç duymuşlardır. Bu otorite, insanların doğal niteliklerine uygun olarak hareket eden, ezici ve hüküm verici, hükmedici bir hükümdardır, devlettir (Haldun, 2017: 47). Düşünürüne göre devlet ihtiyaç duyulan ve gerekli bir kurumdur.

İbn-i Haldun'a göre devlet ancak başkalarına karşı güçlü olma yoluyla ve başkaları karşısında üstün olma ve onlara karşı bir zafer kazanma vasıtasıyla kurulabilir. Başkaları karşısında zafer kazanmak ise birilerine ya da bir şeye taraftar olma ve ortak bir amaç etrafında bir araya gelme ile gerçekleşebilir (Haldun, 2016: 7). İbn-i Haldun'a göre kabileler arasındaki mücadelelerin ve savaşların bir sonucu olarak çeşitli iç içe geçme durumları ortaya çıkar ve nüfus çoğalmaya başlar. Toplumsal yapı içerisindeki güç eksenini etrafında gelişen çatışmaların önlenmesi için ve huzurun ve güvenin sağlanabilmesi için devlet mekanizması gibi bir güce ihtiyaç duyulmaya başlanılır. Devlet, İbn-i Haldun'a göre böyle bir ihtiyacın sonucu olarak ve güçlülerin güçsüzlere kabul ettirdikleri bir kurum olarak güç vasıtasıyla doğmuştur (Aktan, 2003: 7). İbn-i Haldun'a göre devletin kuruluşu güç olgusu ile gerçekleşmiştir. Ancak devlet insanlar arasında ihtiyaç duyulan, olması gereken bir kurum niteliğindedir.

2.5. Marco Girolamo Vida

Devletin kökenini kuvvet ve mücadele teorisine dayandıran bir başka düşünür de İtalyan Marco Girolamo Vida'dır. Marco Girolamo Vida'ya göre tarihte bilinen bütün devletlerin ortaya çıkışında kurnazlık, şiddet ve zorbalık bulunmaktadır. Çünkü insanlar kurnazlık, şiddet ve zorbalık olmadan özgür, huzurlu ve sakin hayatlarından vazgeçmezler. İşte bu sebepten ötürü devletlerin hiçbiri meşru bir temele ve dayanağa sahip değildir. Ortaya çıkışında şiddet ve zorbalık bulunan bir yapının meşru temellere dayandırılması da mümkün değildir (Mosca, 1963: 117). Vida'ya göre meşru bir temelden yoksun olan devletin ortaya çıkışının altında yatan en önemli sebep güç kullanımıdır. Devlet gibi bir kurumun oluşmasının başka bir şekilde gerçekleşmesi mümkün değildir. Çünkü hiçbir insan başka bir yol ile huzurlu, mutlu ve sakin hayatlarından vazgeçerek daha zor bir hayata kendisini mahkum etmez.

2.6. Jacques Bénigne Bossuet

Devletin kökenini kuvvet ve mücadele teorisi ile açıklamaya çalışan bir başka düşünür de Fransız din adamlarından Jacques-Bénigne Bossuet'tir. Jacques-Bénigne Bossuet "Kutsal Kitaba göre Politika" adlı eserinde, devletin belli bir varlık ve şekil kazanmasından önce insanlar arasında bir doğa hâli bulunduğunu belirtmiştir. Bu doğa hâli denilen dönemde bir kargaşa ve kaos yaşanmaktadır. Hiçbir insanın güvenliği yoktur, hiçbir insan hak ve güvenceye de sahip değildir. Bu dönemde insanlar bir sürü hâlinde hayatlarını devam ettirmektedirler. İlerleyen zamanlarda doğa hâli olarak adlandırılan durumdan kurtulmak, kaos ve kargaşayı önlemek, insanların birbirlerine karşı kötü eylemlerini önleyebilmek ve güvenliklerini temin edebilmek için halk kendisini siyasi olarak teşkilatlanmış, en yüksek otoriteyi ifade eden bir yönetici ile onun meşru çocuklarına emanet etmiştir. Bu emanet etme durumu bir mücadele sonucunda ortaya çıkmış ve topluma yerleşmiştir. Devlet yapısı bu şekilde ortaya çıkmış ve şekil kazanmıştır (Mosca, 1963: 164). Bossuet'e göre toplum içerisinde güçlü olanlar zaman içerisinde yönetici durumuna, güçsüz olanlar ise yönetilen durumuna gelmişlerdir. Devlet, toplumda güçlü olanın güçsüz olana kendi otoritesini kabul ettirmesinin ardından ortaya çıkmış bir mekanizmadır.

2.7. Charles Baron De Montesquieu

On sekizinci yüzyıl Fransız düşünürlerinden Charles Baron De Montesquieu da devletin kökeni hakkındaki düşüncelerini ifade ederken kuvvet ve mücadele teorisinden faydalanmıştır. Charles Baron De Montesquieu'ya göre toplum hayatından önce insan, yalnızca içgüdüleri gereği varlığını devam ettirme amacına sahiptir. Varlığını devam ettirmeye yönelik insan, içerisinde bütün duygulardan önce zayıflık duygusunu hisseder. Bu insan her şeyden korkan ve korku duygusunu içinde hisseden insandır (Tunçay, 2014: 336).

Montesquieu'ya göre insanlar bir toplum hâline geldikleri zaman içlerinde bulunan korku ve zayıflık duygusunu kaybetmeye başlarlar. İnsanlar arasındaki eşitlik hâli zaman içerisinde yok olarak yerini insanlar arasında savaş ve mücadele hâline bırakır. Toplum hâlinde yaşamaya başlayan insanlar, toplum olarak güçlerinin farkına vardıkları andan itibaren kendileri gibi olan diğer toplumlar ile savaş ve mücadele durumuna geçerler. Toplum içerisinde yaşayan bireyler zaman içerisinde kendi güçlerini fark etmeye başlarlar. Toplumsal hayattan kaynaklanan çeşitli faydaları kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışırlar. Bunu yapmaya çalışan diğer bireyler ile karşı karşıya gelerek aralarında bir mücadele ve savaş durumunun oluşmasına neden olurlar. Toplumların diğer toplumlar ile ve bireylerin diğer bireyler ile aralarındaki bu mücadele ve savaş hâli insanlar arasında bir yasanın gerekli hâle gelmesine sebebiyet verir. Yeryüzünde başka toplumlar ile ve bireyler ile yaşayan insanların aralarındaki savaş hâlini ortadan kaldıracak ve aralarındaki ilişkileri düzenleyebilme ihtiyacından dolayı çeşitli mücadeleler sonucunda devletler ortaya çıkmış ve büyüyüp gelişmişlerdir (Tunçay, 2014: 337). Devlet, toplum içerisindeki savaş ve mücadele hâlini ortadan kaldıracak için gerekli bir mekanizmadır. Devlet, toplum içerisindeki savaş ve mücadele hâlini ortadan kaldıracak bir mücadelenin sonucunda bu mücadeleyi kazananlar tarafından kurulmuş bir yapıdır.

2.8. Léon Duguit

Fransız hukukçu Léon Duguit de devletin kökeni hakkındaki düşüncelerini, kuvvet ve mücadele teorisini benimseyerek bu teori etrafında açıklamıştır. Léon Duguit'e göre devlet, güç esasına göre teşkilatlanmış sosyal bir olgudur. Toplum içindeki bireylerden bazıları diğerlerine göre güç, nüfuzlu olma ya da ekonomik olarak güçlü olma vasıtasıyla üstünlük elde etmiştir. Bu üstünlük ile güçlü olanlar zayıf olanlar üzerinde otorite kurmuşlar ve bu otoritelerini sürekli hâle getirmek istemişlerdir. Devletin ortaya çıkışında güçlülerin güçlerini kullanarak zayıflara kendi iradelerini zorla dayatmaları temel oluşturmuştur (Okandan, 1976: 45). Bu dayatma toplumsal hayat içerisinde bir yöneten ve yönetilen tarzındaki farklılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Léon Duguit'e göre devletin ortaya çıkışı, toplumda yöneten ve yönetilen şeklinde bir ayrımın ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Toplum içerisindeki yöneten ve yönetilen şeklindeki farklılaşma süreci ise kademe kademe zaman içerisinde yayılarak gerçekleşmiştir. Toplumdaki bu farklılaşmanın bir sonucu olarak güçlülerin zayıflar üzerinde kurduğu otorite devleti ortaya çıkarmıştır (Duguit, 1954: 71). Devlet nihayetinde yöneten bir güçtür. Yönetenin olabilmesi için yönetilenin olması gerekmektedir. Toplumsal yapı içerisinde yöneten ve yönetilen ayrımının ortaya çıkarak gelişmeye başladığı andan itibaren devletin ortaya çıkması için gerekli ilk basamak sağlanmaktadır. Yönetenler toplum içerisinde gücü elinde tutan insan ya da insanlardır. Güçlü olan insanların toplum içerisinde yaşayan ve güçsüz olan insanlara kendi yöneticiliklerini ve otoritelerini kabul ettirdikleri an devlet ortaya çıkmaktadır. Devletin ortaya çıkışında güç sonucu elde edilen yönetici konum kilit noktadır.

2.9. Franz Oppenheimer

Franz Oppenheimer, devletin ortaya çıkışında en önemli etkenin güç kullanımı olduğundan yola çıkarak devletin ortaya çıkışını kuvvet ve mücadele teorisine dayandırarak açıklamıştır. Oppenheimer'e göre dünkü ya da bugünkü devletler bir sınıf devleti durumundadırlar. Devletlerin bu niteliği, devletin en önemli tarafını oluşturmakta ve devletlerin ortaya çıkışı bu nitelikten yola çıkarak ifade edilebilmektedir. Oppenheimer sınıfsal bakış açısı ile oluşturulmuş sınıfsal kuramları açıklayarak öncelikle devletin ne olmadığını ortaya koymaya çalışmıştır. Oppenheimer'a göre devlet Platon'un iddia ettiği gibi bir arada yaşama mecburiyetinden ortaya çıkmamıştır. Devlet, Aristoteles'in Platon'un argümanına karşı olarak iddia ettiği gibi doğal bir oluşum ya da Ancillon'un iddia ettiği gibi dil ile aynı kökenden meydana gelen, kaynaklanan bir yapı da değildir. Devlet, Bodin'in iddia ettiği gibi çok sayıda ailenin ve bu ailelerin birlikte sahip olduklarının güçlü olan otorite tarafından yönetimi de olamaz. Hobbes'un iddia ettiği gibi herkesin birbirine karşı olan savaşını sonlandırmak amacıyla da meydana gelmemiştir ya da Rousseau, Spinoza, Grotius, Locke'un iddia ettiği gibi bir toplumsal sözleşme sonucunda ortaya çıkmış bir yapı da değildir. Devlet, Fichte'in iddia ettiği gibi "*ulus içindeki 'saf insanca olanın' sonsuza dek gelişmesi yüce amacının bir aracı*" olabilir ancak devlet böyle bir amacı gerçekleştirmek için de ortaya çıkmamıştır. Schelling'in ifade ettiği gibi mutlak olan da devlet değildir. Devlet, Hegel'in iddia ettiği gibi "*ahlakî idenin gerçekleşmesi, besbelli ve kendisi için belirgin olan, kendini düşünen, bilen ve bildiğini gerçekleştiren tözel irade olarak ahlaksal tin*" veya Stahl'in iddia ettiği gibi toplumun ahlakî

imparatorluğu ve tanrısal bir kurum da değildir. Oppenheimer, Cicero'nun toplum hukuk toplumu değilse o toplumda bir devletin var olmadığı ve Von Savigny'nin devletin ortaya çıkışını hukukî bir eser olarak gören düşüncelerine de katılmamaktadır. Bluntschli'nin organizmacı görüşü ve Sir Henry Maine'nin devletin kökenini aileye dayandıran görüşleri de bu iddiaları kanıtlayacak kanıtlardan yoksun durumdadır. Devlet, Jellinek'in iddia ettiği gibi "*korparatif birlik*" de değildir (Oppenheimer, 1997: 34-35).

Oppenheimer, Böhmer'in kuvvet kullanma hakkını ellerine bir şekilde geçiren ve bunu koruyarak gelişme yakalamış siyasi güç tarafından yapılan gasp ve yağma gibi olaylar vasıtasıyla krallıkların ortaya çıktığı yönündeki görüşlerine kısmi olarak katılmakta ancak eksik bulmaktadır. Oppenheimer'e göre farklı düşünürler tarafından iddia edilen farklı düşüncelerde kısmi olarak doğruluk payı olsa bile bunların hiçbiri gerçeği tam anlamıyla yansıtmamakta ve çoğu ise gerçeği yanlış biçimde yansıtmaktadır (Oppenheimer, 1997: 36).

Oppenheimer, "*Sosyolojik kavram olarak devlet ne anlama gelmektedir?*" diye bir soru sorar ve hemen ardından bu soruyu cevaplar. Ona göre devlet kelimesinin tarihi bu soruya cevap vermektedir. Devlet kelimesinin kökeni, İtalya'nın Rönesans'ı yaşadığı zamana dayanmaktadır. Devlet kelimesi iktidarı zorla ele geçirmeyi başaran hükümdarlar ile hükümdarların çevresini ifade etmek için kullanılmaktadır. Devlet, ortaya çıkış sürecinde ve varlığının ilk zamanlarında özünde zafer kazanmış bir insan topluluğunun mağlup olanlar üzerindeki otoritesini bir sisteme oturtmak ve mevcut düzenini içeriden ya da dışarıdan gelebilecek tehdit ve saldırılara karşı korumak amacıyla zayıf olan topluluğa karşı zor ve baskı yoluyla kabul ettirdikleri toplumsal kurumdur. Bu şekilde ortaya çıkan otoritenin amacı ise kaybedenlerin kazananlar tarafından ekonomik olarak sömürülmesidir. Tarihte bilinen ilkel devlet bu şekilde doğmuştur (Oppenheimer, 1997: 43).

Hayatını devam ettirmek isteyen insan için iki yol bulunmaktadır. Bunlardan ilki ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak, ikincisi ise soygunculuk yapmaktır (Oppenheimer, 1997: 48). Bu durumda devletin ortaya çıkması için mülkiyetin oluşması ve bu mülkiyeti soymak isteyen bir grubun varlığına ihtiyaç vardır. Devlet gerçekte soygunculuk amacının teşkilatlı hâle gelmesinden ibarettir (Okandan, 1976: 46). Devlet bu durumda bir mücadele sonucunda kazananın kaybedene dayattığı bir düzendir.

3. DEVLET ÖNCESİ TOPLUM-İLKEL TOPLUM

İlkel toplumlar insanın emek faktörünü kullanarak diğer bütün canlı varlıklardan kendini ayıran beceriler kazanması sonucunda ortaya çıkmıştır (Sencer, 2005: 33). Bazı düşünürlere göre ilkel toplumlar, doğal dünya ile olan bağları kuvvetli, devletleri olmayan devlet öncesi toplumlardır (Aygün ve Mutlu, 2006: 5).

İlkel toplumlar, kabile hâlinde yaşayan, beslenme alışkanlıkları, barınma ve korunma gibi fizyolojik gerekliliklerinin karşılanmasına yönelik yaşam biçimleri olan sürülerdir. Genel olarak deneme yanılma ve doğal gözlemle edinilen bilgiler neticesinde beslenme için avlanma, barınma için ağaç kovuklarının kullanılması ve korunmak içinse bazı araçların kullanımı söz konusu olmaktadır (Fındıkçı, 1996: 41).

İlkel toplumun bir üyesi olan insanların malzeme olarak hayvan postu ve taşları kullandığı görülmektedir. Ulaşım ise yürüme ile gerçekleştirilmektedir. Sosyal hayat, küçük gruplar ve aşiretler şeklindedir. Siyasi sistemde ise aşiret yer almaktadır. Temel paradigmasına bakıldığında dünyanın doğal hâli ile gözlenmesi karşımıza çıkmaktadır (Erkan, 1997: 110).

İlkel toplumlarda

1. Ekonomi: Asalak bir ekonomidir.
2. Temel üretim etkeni: Avcılık ve toplayıcılıktır.
3. Enerji kaynağı: İnsandır.
4. Temel yerleşim birimi: Göçebe hayat şeklidir.
5. Dünya görüşü: Skolastik dünya görüşüdür.
6. Eğitim biçimi: Yoktur.
7. İş bölümü: Soylular, askerler, köleler ve serflerden oluşmaktadır.
8. Temel güvence: Ailedir.
9. İletişim biçimi: Sözlüdür (Yurtseven, 2015: 19).

İlkel toplum yapısındaki en önemli özellikler ise eşitçilik ve komünal paylaşım anlayışının egemen olmasıdır. Bunun altında yatan en önemli sebepler arasında;

1. Rekabeti ve grup içi saldırgan davranışları reddeden,
2. Serbest biçimde hayat kaynaklarını paylaşan,

3. İş birliği temelinde eşitçiliğe önem veren, bir anlayışın bulunması vardır (Aygün ve Mutlu, 2006: 6).

Toplumsal eşitsizliklere sahip olmayan ilkel toplumlarda ekonomik ve siyasi tarzda eşitsizlikler bulunmamaktadır. İkel toplumlarda günlük ihtiyaçlardan fazla bir üretim olmadığı gibi toplumsal yapının karakteri artı ürünlere el koyacak başka bir grubu da ortaya çıkarmamıştır (Şenel, 2014: 137). İkel toplumda üretim sadece duyulan ihtiyaç kadar olmakla birlikte daha fazla olmamıştır. İkel toplum insanı için onu hayatta tutmada gerekli olan, ihtiyaç duyduğu ürünleri elde ettikten sonra hiçbir etken onu daha fazla üretim yapmaya itemez (Clastres, 2016: 181). Bu da ilkel toplumun eşitlikçi yapısının korunmasında önemli bir etken konumundadır.

İnsanların temel geçim şekli doğada hazır bulunan ürünleri elde etmek olan avcılık ve toplayıcılıktır. Doğadaki bitkisel ve hayvansal hazır ürünleri besin elde etmek için kollektif bir şekilde toplayan ya da avlayan ilkel toplum, bu eşitlikçi yapılarından yola çıkılarak "ikel komünal toplum" olarak adlandırılmaktadır (Şenel, 2014: 137).

3.1. İkel Toplumun Eksiklikleri

İkel toplumlar pazarın, yazının, sayının ve devletin olmadığı toplumlardır. İkel toplumun eksiklikleri olarak ele alınan bu konular devletli-devlet sonrası toplumlar da ortaya çıkmış olgulardır. İkel toplumlar pazar, yazı, sayı ve devlet gibi olgulara ihtiyaç duymayan ve bu olguları ortaya çıkaracak gerekli mekanizmalara sahip olmayan toplumlardır.

3.1.1. İkel Toplumda Pazarın Yokluğu

İkel toplumlar içerisinde herhangi bir pazarın varlığı söz konusu değildir. Çünkü pazarın var olabilmesi için insanların ihtiyaç fazlası üretim yapmaları ve bu ihtiyaç fazlası ürünleri çeşitli yollar ile ellerinden çıkarmaları gerekmektedir. İkel toplum içerisinde yaşayan insanlar üzerine yapılan araştırmalarda; bu insanların hayatta kalabilmek için doğa ile uyumlu bir şekilde yaşadıkları, doğa ile aralarındaki denge unsurunu gözettikleri, beslenmelerinin yeterli olduğu ve güçlü çocuklar yetiştirebildikleri görülmektedir (Sahlins, 2010, 13-24).

Günümüzün modern toplumlarında yaşayan insanlar bir hafta içerisinde 60-80 saat arasında çalışırken avcı toplayıcı ilkel bir hayat biçimine sahip olan insanlar mesela Kalahari Çölü'nde bir haftada 35-45 saat arasında çalışmışlar ve yalnızca üçer günlük aralıklar da avlanmışlardır. Bu insanlar bir gün içerisinde toplayıcılık işine ise yalnızca 3-6 saat vakit harcamışlardır. Burada Kalahari Çölü'nün dünyanın yaşamaya elverişli olmayan bölgelerinden biri olduğu unutulmamalıdır (Harari, 2015: 62). Kalahari Çölü'ne göre yaşamaya daha elverişli bölgelerde yaşayan insanlar ise hayatlarını devam ettirebilmek için ihtiyaç duydukları bütün ihtiyaçlarını günde yalnızca 3-4 saat çalışarak karşılayabilmişlerdir. Geri kalan vakitlerini ise dinlenerek ya da çeşitli aktiviteler ile uğraşarak geçirmişlerdir (Uygun, 2015: 15).

İkel toplumlarda insanlar, taş balta yerine metal balta kullanmaya başladıklarında daha fazla üretim yapmak yerine günlük çalışma vakitlerini daha da kısaltma yoluna gitmişlerdir. Bir pazarın oluşabilmesi için ihtiyaçtan daha fazlasını üretme gerekliliği ilkel toplumlarda görülmezken bunun oluşabilmesi devletli toplumlara özgüdür. Çünkü ilkel toplum içerisinde insanlar, günlük ihtiyaçlarını kendileri karşılarlarken devletli toplumlarda üretime katılmayan yöneticiler ve askerler için de üretim yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu da yönetici ve asker sınıfın zorlaması yoluyla gerçekleşmektedir. İkel toplumlar devletsiz toplumlar oldukları için ilkel toplumlarda, insanları zorlama yoluyla daha fazla üretim yapmaya mecbur bırakacak bir yönetici ya da askeri sınıf bulunmamaktadır (Uygun, 2015: 15). İkel toplumda yaşayan insan için üretimin miktarı yalnızca ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak miktardır (Clastres, 2016: 181). Bütün bu sebeplerden dolayı ilkel toplumlarda bir pazarın oluşması için gerekli mekanizmalar yoktur. İkel toplumlar pazzarsız toplumlardır.

3.1.2. İkel Toplumda Sayının Yokluğu

İkel toplumlarda sayıların icat edilebilmesi için herhangi bir ihtiyaç yoktur. Avcı ve toplayıcı hayat biçimine sahip insanlar, büyük matematiksel verileri toplama ve biriktirme ihtiyacı hissetmemişlerdir. Avcı ve toplayıcı insanlar için ağaçta kaç adet meyvenin olduğu önemli değildir. Onlar için önemli olan ihtiyaç duyduğu anda ağaçta dalından koparıp yiyebileceği meyvenin var olup olmamasıdır. İşte bu yüzden insan beyninin gelişimi, insanın sayıları işleyip biriktirmesi üzerine ilerlememiştir. Fakat büyük bir devlet içerisinde büyük miktarda olan nüfusun kayıt altına alınıp vergilendirme yapılabilmesi için sayılara ihtiyaç vardır. Sayılar olmadan devlet yöneticileri mevcut kaynakların miktarının ne olduğunu bilemeyeceği gibi bu kaynakların nasıl işletilebileceği konusunda da herhangi bir fikre sahip olamazlar (Harari, 2015: 129). Sayıların ortaya çıkışı devletlerin

vergilendirme yapabilmek için kayıt altına alınmış verilere ihtiyaç duyması sebebiyle devletin ortaya çıkışından sonraya tekabül etmektedir. İlkel toplumlarda sayılar ve sayı benzeri semboller bulunmamaktadır.

3.1.3. İlkel Toplumda Yazının Yokluğu

Yazı, bazı semboller kullanılarak var olan bilginin biriktirilmesi yöntemidir. İlkel toplumlarda insanların yazı yazmak gibi bir ihtiyacı olmamıştır. Yazı M.Ö. 3500-3000 yılları arasında Sümerliler tarafından icat edilmiştir. Mezopotamya bölgesinde verimli topraklar üzerinde yaşayan Sümerlilerin yazıyı icat etmeleri bir tesadüf sonucunda değil bir ihtiyaç sonucunda gerçekleşmiştir. Büyük tarımsal üretim yapan ve dönemine göre gelişmiş şehirlere sahip olan Sümerlilerin nüfus büyüklükleri artıkça faaliyetlerini eşgüdümlü yürütebilmek için gereken bilgi miktarı da insan beyninin ve hafızasının sınırlarının üzerine çıkmıştır. İşte bu ihtiyacı karşılamak amacıyla yazı, bilgileri insan beyninin ve hafızasının dışında kayıt altına almak için bir semboller sistemi olarak icat edilmiştir (Harari, 2015: 130). Sümerliler yazıyı ilk olarak depolarında stokladıkları ürünleri kayıt altına almak için kullanmışlardır (McNeil, 2015: 39). Yazı insanın yaşamsal biçiminin gerektirdiği bir ihtiyaç sonucunda ortaya çıktığı için ilkel toplumda yazının ortaya çıkmasını gerektirecek bir ihtiyaç oluşmamıştır. İlkel toplumlar, yazı ya da yazı benzeri bir sistemi olmayan toplumdur.

3.1.4. İlkel Toplumda Devletin Yokluğu

İlkel toplumlar devletsiz bir başka deyişle devlet öncesi toplumdur. Devlet, yönetenler ve yönetilenler ayrımına dayanan ve toplumsal yapıdaki bu ayırmadan kaynaklanan eşitlikçi yapıya aykırı bir yapıdır. Oysaki ilkel toplum eşitlikçi karakterde yapılmış bir toplumdur. İlkel toplumda yaşayan insanlar arasında yöneten ve yönetilen farklılaşmasına neden olabilecek herhangi bir dinamik, ilkel toplum içerisinde bulunmamaktadır (Uygun, 2015: 16). İlkel toplumların temel karakteristikleri göz önünde bulundurulduğunda ise devletin ortaya çıkması ve büyüüp gelişmesi mümkün değildir. Herhangi bir devlet mekanizmasına sahip olmayan her toplum ilkel toplumdur. Bu olguya tersten bakıldığı zaman ise ilkel olmayan her toplum ise aynı zamanda devletli toplum durumundadır (Clastres, 2016: 188).

4. DEVLETİN ORTAYA ÇIKIŞI

Antropologlar tarihte bilinen ilk devletlerin kurulduğu yerin verimli topraklara ve su kaynaklarına sahip Mezopotamya bölgesi olduğu konusunda ortak fikir belirtmektedirler. Bugün Irak toprakları içerisinde kalan Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki bölgede 5.300 yıl önce ilk devletlerin kurulduğu bilinmektedir. Bu ilk devletlerin nüfusu 40.000 civarında olmakla birlikte bu bölgede yaklaşık 14 devletin kurulduğu sonucuna varılmaktadır (Uygun, 2015: 38).

4.1. Devletin Mezopotamya'da Ortaya Çıkışı

Oppenheimer *“bütün devletlerin doğuş nedeninin köylüler ile çobanlar, çalışanlar ile soyguncular, alçak vadilerdeki topraklarla yüksekteki yaylalar arasındaki zıtlık olduğunu söyleyebiliriz”* demektedir (Oppenheimer, 1997: 66). Oppenheimer, devletin ortaya çıkışını tetikleyen en önemli etkenin güç kullanımı olduğu hususuna dikkat çekmektedir.

Hemen hemen günümüzden 10.000 yıl öncesinde Mezopotamya bölgesinde; tarımsal üretim faaliyetlerinin başlaması, toplumsal yapının hiyerarşik bir yapıya dönüşmesi, toplumsal yapı içerisindeki gücün ve refahın farklı oranlarda bölünmesi, toplumdaki bireylerin güce sahip olması gibi değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Ancak ilkel toplumun en önemli ve en belirgin özelliği olan eşitlikçi yapısına tamamen ters olan bu gelişmeler devleti ortaya çıkarmak için yeterli olmamıştır. Devletin ortaya çıkması bu gelişmelerden çok daha sonra gerçekleşmiştir. Devletin ortaya çıkabilmesi için daha farklı çevresel ve toplumsal şartların varlığına gerek vardır. Mezopotamya bölgesinde devletin ortaya çıkışındaki en önemli etken çiftçiler ve çobanlar olmak üzere aynı anda, aynı coğrafyada iki değişik toplum biçimine sahip olması ve bu farklı toplum biçimlerinin aralarındaki ilişkilerin savaşı karakterde olmasıdır. Mezopotamya bölgesindeki çiftçiler verimli topraklar üzerinde yaşamakta, çiftçi yaşam biçiminin bir gereği olarak da toprağa bağımlı olarak bütün ihtiyaçlarını kendileri karşılamakta ve yerleşik bir hayat sürmektedirler. Bölgedeki çobanlar ise hayat biçimlerinin gereği olarak hayvan sürülerini otlatabilmek için göçebe olarak bölgedeki tepelerde yaşamaktadırlar. Ancak çobanları çiftçilerden ayıran en temel nokta kendi ihtiyaçlarının tamamını karşılayamamalarıdır (Uygun, 2015: 40). Çiftçiler toplumsal artı üretme potansiyeline sahipken çobanlar toplumsal artı üretmek bir yana kendi ihtiyaçlarını bile tam anlamıyla karşılayamayacak noktadadırlar. Burada bahsedilen toplumsal artı üretim, insanların tükettiklerinden daha fazlasını yani ihtiyaçlarından daha fazlasını üretmeleridir (Şenel, 2017: 25-26). Olumsuz mevsim şartları da devreye girdiği anda temel besin maddelerini dahi kendi meslekleri ile

karşılayamayan çobanlar, çiftçilerin ürünlerini ele geçirmeye çalışmışlardır. Mezopotamya bölgesinde yapılan çoğu arkeolojik çalışma sonucunda tarımsal faaliyetlerin yürütüldüğü bu alanlar etrafında büyük çukurlar ve duvarlar tespit edilmiştir. Büyük çukurların kazılmasının ve surların çiftçiler tarafından inşa edilmesinin altında yatan sebep ise çobanların saldırılarına karşı koymak amacı taşımaktadır (Uygun, 2015: 40). Çiftçiler, çobanların saldırılarına karşı çeşitli önlemler almış olsalar da başarılı olamamışlardır.

Çobanlar ile çiftçiler arasındaki savaşçı ilişkiler, bölgede devlete giden ilk aşama konumundadır. Bu savaşçı ilişkiler sonucunda savaşçı çiftçilerin kazanması toplumsal yapıda herhangi bir değişikliği beraberinde getirmez. Toplumsal yapıda bir değişiklik olabilmesi için savaşçı çobanların kazanması gerekmektedir. Ancak bu da tek başına yeterli değildir. Çobanlar, ihtiyaçlarını yağma yoluyla elde edip kendi hayat bölgelerine döndüklerinde yine toplumsal yapıda bir değişiklik meydana gelmez. Çobanlar, savaşta bütün çiftçileri ve yakınlarını öldürürlerse kendileri tarım yapmayı bilmedikleri için o bölgede hayatlarını devam ettirmeleri mümkün olmaz. Bu bölgede devletin ortaya çıkışı çiftçiler ile çobanlar arasındaki savaşçı çobanların kazanması ve çobanların çiftçilerin yaşadıkları bölgelere yerleşerek kendi ihtiyaçlarını da karşılayabilmek maksadıyla çiftçileri daha fazla üretim yapmaya zorlamaları ile birlikte gerçekleşmiştir. Çobanlar bu sayede çiftçiler üzerinde elde ettikleri otoriteyi koruyabilmek için başka çoban gruplarının saldırıları karşısında yaşadıkları bölgeleri korumak zorunda kalmışlardır. Bu da zamanla çobanların yönetici ve askeri sınıf konumuna gelmelerine neden olarak Mezopotamya bölgesinde devletin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur (Uygun, 2015: 40).

Çiftçiler ve çobanlar arasındaki ilişkilerin savaşçı niteliği Mezopotamya'da devletin ortaya çıkışının altında yatan en önemli sebeptir. Mezopotamya bölgesinde devletin ortaya çıkışı kuvvet ve mücadele teorisini doğrular niteliktedir. Toplumsal yapı içerisindeki mesleki anlamda bir farklılaşma zaman içerisinde çatışma haline dönüşmüştür. Bu çatışmanın bir sonucu olarak da kazananın kaybeden üzerinde kurduğu otorite devlet yapısının ortaya çıkışının en önemli sebebi olmuştur.

5. SONUÇ

Kuvvet ve mücadele teorisi ele alındığında bu teoriyi savunan en önemli düşünür olan Oppenheimer'in düşünceleri diğer düşünürlerin düşüncelerini de kapsamaktadır. Teoriyi destekleyen bütün düşünürlerin savunduğu ortak fikir kuvvet ve mücadelenin devlet olgusunun ortaya çıkmasındaki en büyük etken olduğudur.

Mezopotamya bölgesinde devlet olgusunun ortaya çıkışının incelendiği bu çalışmada; incelenen kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda çobanlar ve çiftçiler arasındaki mücadeleyi kazanan çobanların, çiftçiler üzerinde bir otorite konumunda oldukları dikkati çekmekte ve çiftçilerden daha güçlü olduklarını ispatlayarak zorla koydukları kurallar ile çiftçileri yönetmeye başladıkları görülmektedir. Bu aşamaların ardından ise Mezopotamya topraklarında ilk devletler ortaya çıkmıştır.

Tarihin ilk dönemlerinden başlayarak güçlü olanın zayıf olan üzerinde hak iddia ettiği bilinmektedir. Medeniyetin ilk basamaklarının aşıldığı Mezopotamya topraklarında da mülkiyet ve sahip olma düşüncelerinin etkisi altında kalan insanlar çatışmalar vasıtasıyla güçlü olanların idaresinde devlet oluşumunu gerçekleştirmişlerdir.

Mezopotamya bölgesi sahip olduğu tarım alanları ve verimli toprakları sebebiyle tarihin başlangıcından beri sayısız topluma ev sahipliği yapmıştır. Çoğu toplum burada devletleşmiş ve kendi idarelerini sürekli kılabilmek için de savaşmıştır. Bu savaşlar da kuvvet ve mücadele teorisi ile açıklanmaktadır. Devlet oluşumunun temelini atılmasında çiftçiler olmadan tarım yapamayacaklarını anlayan çobanların sahip oldukları güç ile çiftçileri yönetmeye başlamaları önemli bir etken olmuştur. Ardından çobanların çiftçiler üzerinde bir otorite olarak belirmesi ve zaman içerisinde yönetici ve askeri sınıf hâline gelmeleri ile birlikte toplumsal yapı, yöneten ve yönetilen ayırımına dayanarak devleti ortaya çıkarmıştır. Çobanlar ve çiftçiler arasındaki mücadelenin sonucunda da güçlü olan iradesini ortaya koymuş ve kuvvet ve mücadele teorisi ile örtüşen daha büyük bir devlet yapısının ortaya çıkışı gerçekleşmiştir. Artan ihtiyaçlar, insanların birikimlerinin gelişmesinde öncü olmuştur.

Arkeolojik çalışmalarda ve tarihi yazılı kaynaklarda ifade edilenler ışığında bölgede az olan insanların kalabalıklaştığı zaman çıkar çatışmalarının meydana geldiği bilinmektedir. Sonuç olarak Mezopotamya bölgesinde devlet olgusunun ortaya çıkışı güçlü olanın çıkarlarını korumak ve sürekli kılmak adına attığı adımlar ile gerçekleşmiştir.

KAYNAKÇA

- AKTAN, Coşkun Can (2003), **Değişim Çağında Devlet**, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 1.baskı.
- AYGÜN, B. ve MUTLU, A. (2006), Ekolojik Toplumun Organik Toplumla İlişkisi Üzerine, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, S61(1).
- CLASTRES, Pierre (2016), **Devlete Karşı Toplum**, (Çev. M. Sert, N. Demirtaş), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 4.baskı.
- DAVER, Bülent (1968), **Siyasal Bilime Giriş**, Ankra Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1.baskı.
- DUGUIT, Leon (1954), **Kamu Hukuku Dersleri**, (Çev. S. Derbil), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1.baskı.
- ERKAN, Hüsnü (1997), **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 3.baskı.
- FINDIKÇI, İlhami (1996), **Bilgi Toplumunda Yöneticilerde Kendini Geliştirme**, Kültür Koleji Eğitim Yayınları, İstanbul, 1.baskı.
- GÖZLER, Kemal (2009), **Devletin Genel Teorisi**, Ekin Basım Dağıtım Yayın, Bursa, 2.baskı.
- GÖZLER, Kemal (2011), **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi**, Ekin Basım Dağıtım Yayın, Bursa, Cilt 1, 1.baskı.
- GÖZLER, Kemal (2013), **Anayasa Hukukuna Giriş: Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku**, Ekin Basım Dağıtım Yayın, Bursa, 20.baskı.
- HALDUN, İbni (2016), **Devlet**, (Çev. O. Arpaçukuru), İlke Yayıncılık, İstanbul, 7.baskı.
- HALDUN, İbni (2017), **Mukaddime II**, (Çev. T. Dursun), Kaynak Yayınları, İstanbul, 2017, 7.baskı.
- HARARİ, Yuval Noah (2015), **Hayvanlardan Tanrılara Sapiens**, (Çev. E. Genç), Kolektif Kitap, İstanbul, 6.baskı.
- MCNEILL, William H. (2015), **Dünya Tarihi**, (Çev. A. Şenel), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 16.baskı.
- MOSCA, Gaetano (1963), **Siyasi Doktrinler Tarihi**, (Çev. S. Tiryakioğlu), Varlık Yayınları, İstanbul, 1.baskı.
- OKANDAN, Recai Galip (1976), **Umumi Amme Hukuku**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- OPPENHEIMER, Franz (1997), **Devlet**, (Çev. A. Şenel, Y. Sabuncu), Engin Yayıncılık, İstanbul, 1.baskı.
- PLATON (2017), **Devlet**, (Çev. S. Eyüboğlu, M. A. Cimcoz), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 33.baskı.
- TUNÇAY, Mete (2014), **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi: Seçilmiş Yazılar**, Yeni Çağ, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 5.baskı.
- SAHLINS, Marshall (2010), **Taş Devri Ekonomisi**, (Çev. T. Doğan, Ş.Özgün), Bgst Yayınları, İstanbul, 1.baskı.
- SENCER, Muzaffer (2005), **Toplumların Evrimi**, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/f7a9d5bad50cd36_ek.pdf?dergi=Amme%20Idaresi%20Dergisi, (erişim tarihi: 08.05.2017).
- ŞENEL, Alaeddin (2014), **Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık Tarihi**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 3.baskı.

ŞENEL, Alaeddin (2017), **Siyasal Düşünceler Tarihi: Tarihöncesinde İlkçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş**, Dafne Kitap, Ankara, 6.baskı.

UYGUN, Oktay (2015), **Devlet Teorisi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2.baskı.

YURTSEVEN, Müslüm (2015), Bilgi Toplumu Olma Yolunda Kütüphane ve Sivil Toplum Kuruluşu Etkileşimi, Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) Örneği, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul.